

ІМАГОЛОГІЯ ЯК НОВИЙ НАПРЯМ ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Дічек Наталія Петрівна

д. пед. н, професор
завідувач відділу історії та філософії освіти
Інститут педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна

Запропоновано авторське бачення шляхів осучаснення історико-педагогічних студій завдяки введенню до їх методологічного інструментарію такої міждисциплінарної стратегії як імагологія. Обґрунтовано, що педагогічні тексти не лише відображають певні етнокультурні уявлення українців щодо освіти і соціалізації дітей та молоді, а й «працюють» на формування їхнього образу (іміджу) крізь інтерпретаційну призму їхнього ставлення до освіти як складника культури.

Ключові слова: культура, історія освіти, методологія історико-педагогічних досліджень, імагологія, міждисциплінарність

У контексті вивчення питань методологічних засад сучасних досліджень історії української освіти і педагогічної думки постає доцільність розширення стратегій і методів таких студій, що на нашу думку, посприяло б виведенню їх зі стану певної лакуарності, окремішності по відношенню до рівня сучасної гуманітаристики, де про наукове поле історії освіти навіть не згадується як про бодай і не найголовніший, але все ж складник гуманітарної галузі. Але ж освіта – це вагома частина будь-якої національної культури, тому відображення шляхів її розвитку, національної специфіки, теоретичних і практичних надбань представників педагогічної думки є не лише важливим компонентом відтворення культурного поступу українців, а й певним іміджевим

віддзеркаленням українських культурно-освітніх традицій у їх своєрідності і водночас спорідненості з європейським культурним контекстом.

Як обґрунтовує український дослідник І. Куций, специфіка сучасної геополітичної ситуації в Україні та світі актуалізує дослідження цивілізаційних образів [1, с.240], що, своєю чергою спричинює звернення до такої міждисциплінарної стратегії як імагологія (з лат. «*imago*» – образ, зображення). Поки що її статус у світовій гуманітаристиці не має остаточного тлумачення, бо, по-перше, імагологія початково відгалузилася від порівняльного літературознавства як порівняльно-дискурсивна практика інтерпретації літературних текстів. Однак нині імагологія набуває поширення і в культурології, і в історичній науці, і в етносоціології, і в конфліктології тощо, оскільки її основним об'єктом є вивчення формування в національних культурах образів «Свого» і «Чужого». Таким чином, вона набуває міждисциплінарного виміру, або як пише І. Юдкін-Ріпун, стає «комплексним напрямом дослідження культури» [2, с.42]. Отже, з цього випливає, по-друге, а саме: її зростаюча міждисциплінарність призводить до множини визначально-поняттєвих пояснень. Наприклад, О. Ощепков виділяє 5 тлумачень імагології: 1. «вчення про образи» як теоретична або історико-літературна дисципліна у межах літературознавства; 2) дослідження етнічної, культурної, мовної приналежності стійких образів «Чужого» в літературних текстах; 3) розділ історичної науки, що досліджує уявлення про інші країни, які історично витворюються у громадській думці певного народу; 4) складник культурології і соціології, які вивчають уявлення учасників міжкультурного діалогу; 5) технологія створення образів (іміджів) [3].

Беручи до уваги, що процеси історичної взаємодії представників різних країн і народів, а отже різних культур сьогодні надзвичайно інтенсифікувалися внаслідок розвитку так званого глобального інформаційного простору, то істотно посилюється й формування у суспільній та індивідуальній свідомості образу «Іншого» як носія іншої культури, цінностей, традицій. На думку О. Вознюк, міжнародний дискурс відбувається за допомогою певного уявлення

про Іншого, яке ґрунтується на спостереженнях, стереотипах, кліше. У результаті розвивається міжнаціональний комунікаційний акт, який створює підстави для діалогу і дискусії [4, с.590].

Однак, О. Вознюк-філолог як джерело імагологічних досліджень має на увазі образи «Іншого», відбиті (зафіксовані) у літературних творах (текстах), а історик В.Заводовський суб'єктами дослідження історичної імагології визначає література, періодика, мемуаристика, епістолярій, трейвелогі, мистецтво, фольклор, науковий доробок тієї чи іншої історичної доби, бо «на основі дослідження цих джерел історична імагологія інтегрує загальні схеми рецепції «своїх»/ «чужих»/ «інших» у свідомості певної спільноти, аналізує генезу уявлень однієї спільноти про інші в ході історичного процесу» [5, с.82]. У той час як наша мета – обґрунтувати тезу про те, що і педагогічні тексти, до яких відносимо праці загальнотеоретичного і спеціально-методичного змісту, присвячені обґрунтуванню цілей освіти, принципів і методів навчання, виховання і соціалізації дітей та молоді, засад підготовки вчительських кадрів, формуванню контенту навчальних книг і підручників, інтерпретації ідей і поглядів як українських діячів освіти, так звичайно й зарубіжних педагогів, є і джерелом, і об'єктом, але вже освітньої імагології як складника більш широкої гуманітарної сфери – соціокультурної імагології.

Доречно також зазначити, що про доцільність переосмислення суті імагології, про виникнення складних міждисциплінарних питань, пов'язаних з тим, як ми розуміємо світ і як імагологія починає виходити за межі порівняльного літературознавства, контактуючи також з «психологією, міжкультурною філософією і когнітивними науками», пишуть і сучасні провідні європейські дослідники-імагологи [6, р.2-3].

На наше переконання, аналіз персоніфікованих педагогічних текстів доводить, що в них відображено певні етнокультурні уявлення українських авторів про освіту і соціалізацію дітей та молоді (наприклад, тексти Б. Грінченка, О. Духновича, П. Куліша, С. Русової, Г. Сковороди, В. Сухомлинського, К. Ушинського), репрезентовано етноцінності і доміанти. Водночас у таких

працях містяться звертання до ідей «Інших», зарубіжних педагогів. Тому аналіз таких звертань дає матеріал і підстави для імагологічних рефлексій і узагальнень, а це своєю чергою збагачує історико-педагогічні дослідження, актуалізує їх відповідно до нових трендів у сучасній гуманітаристиці.

Ще більшою мірою імагологічний концепт має ввійти до методологічних засад порівняльно-педагогічних студій, оскільки вони від початку орієнтовані на зіставлення і порівняння широкого спектру ідей про освіту, однак репрезентація уявлень учасників освітнього міжкультурного діалогу, їхніх імагологічних суджень практично відсутня у завданнях української педагогічної компаративістики.

У контексті проголошення нашою державою євроінтеграційного цивілізаційного вибору набуває ваги перманентне вивчення українськими дослідниками як історії, так і сучасного досвіду функціонування всіх ланок європейської і зарубіжної школи з урахуванням етнокультурних особливостей розвитку освіти певних країн, що теж має бути пов'язано з встановленням імагологічних інтерпретацій.

На окремий напрям заслуговує й дослідження тлумачення зарубіжними науковцями історії розвитку освіти в Україні, педагогічних ідей, особливо з акцентом на визначення і врахування їхніх (зарубіжних) стереотипів і уявлень про нас.

Наголосимо, що педагогічні тексти не лише відображають певні етнокультурні уявлення українців щодо освіти і соціалізації дітей та молоді, а й «працюють» на формування їхнього образу (іміджу) крізь інтерпретаційну призму їхнього ставлення до освіти як складника культури. Тому необхідно активізувати висвітлення іміджу українства, зокрема й пов'язаного з освітою як частиною національної культури, серед світового загалу засобами публікацій в авторитетних зарубіжних виданнях. На жаль, аналіз бібліографічних показників з питань імагології доводить практичну відсутність української тематики у цій галузі [7].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Куций Іван. Імагологія як стратегія дослідження цивілізаційних образів в українській історіографії. *Наук. записки Тернопільського нац. пед. університету імені Володимира Гнатюка*, 2014. Серія: *Історія*. Вип.2(1). С.240-247.
2. Юдкін-Ріпун Ігор. Імагологія як комплексний напрям дослідження культури. *Культурологічна думка*, 2009. №1. С. 42-48.
3. Ощепков А.Р. Имагология. *Знание. Понимание. Умение*, 2010. № 1. С.251-253.
4. Вознюк Ольга. Біля джерел імагології: погляди Івана Франка у контексті українсько-польських взаємин. *Іван Франко. Дух, наука, думка, воля: Матеріали міжнар. наукової конференції, присвяченої 150-річчю від дня народження Івана Франка (Львів, 27.09. – 1.10. 2006.)*. Львів, 2010. Т.2. С.590-597.
5. Заводовський А.А. Історична імагологія: нові обрії для досліджень процесів українського націєтворення кінця XVIII – початку XX ст. *Вісник Кам'янець-Подільського нац. Університету імені І.Огієнка*, 2017. Вип.10. С.81-90.
6. Zocco, G. (2017). New Perspectives on Imagolog. <https://networks.h-net.org/node/73374/announcements/897788/new-perspectives-imagology>
7. Imagology. Bibliography. <https://imagology2018.univie.ac.at/bibliography/>